กันตรึมติดกฎหมาย: ความซ้อนทับระหว่างการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการคุ้มครองสัตว์ป่า

จากเหตุการณ์การเข้าตรวจค้นและดำเนินคดีกับช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านในพื้นที่ตำบลกังแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ปทส.) ร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตรวจยึดของกลาง ได้แก่ ซากงูหลามจำนวน 24 ซาก ซากตะกวด ซากเหี้ย และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากซากสัตว์ป่าคุ้มครอง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2569) เหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่คำถามและข้อถกเถียงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่ากับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (เดลินิวส์, 2569)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างของสังคมอีสานใต้ โดยเฉพาะในกลุ่มครูเพลง ช่างฝีมือ และศิลปินพื้นบ้าน เช่น สำรวม ดีสม หรือ น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ ศิลปินกันตรึมชื่อดัง ที่ได้ออกมาตั้งคำถามถึงความเหมาะสมและเรียกร้องให้มีการแสวงหาจุดสมดุลเชิงนโยบายระหว่างการคุ้มครองสัตว์ป่ากับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่ต่างฝ่ายต่างก็ดูเหมือนว่าไม่สามารถประเมินค่าได้ (อมรินทร์ทีวี, 2569)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นสภาวะตึงเครียดที่เกิดจากการเข้าปะทะกันระหว่างการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ กับสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นในการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ความตึงเครียดในลักษณะนี้ปรากฏให้เห็นในหลายกรณี เช่น การทำประมงพื้นบ้านของชาวเล หรือการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกาเกอะญอ ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น หากแต่พื้นที่ดำรงชีวิตหรือพื้นที่ทำกินบางส่วนซ้อนทับกับพื้นที่ที่ภายหลังรัฐประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งส่วนมากเป็นการดำเนินการประกาศในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนชาติพันธุ์

แม้ปัจจุบัน ประเทศไทยมีกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาและสิทธิทางวัฒนธรรม ทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 ซึ่งวางหลักการเกี่ยวกับการรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่วิถีปฏิบัติดั้งเดิมเหล่านี้ยังคงถูกตีความว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ของทางการ แม้ในหลายกรณีจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและระบบความรู้ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานก็ตาม

สถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพิจารณาว่า *การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสัตว์ป่า อาจส่งผลต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่สืบทอดมาอย่างไร* และ *วิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมบางประการอาจส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่าในบริบท*

ปัจจุบันอย่างไร รวมทั้งอาจต้องตั้งคำถามต่อไปด้วยว่า *วิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการยอมรับ ส่งเสริม และกำกับดูแลในลักษณะเดียวกับวิถี วัฒนธรรมบางประเภทที่ได้รับการสถาปนาและสนับสนุนผ่านสถาบันของรัฐในระดับชาติ หรือไม่*

ประเด็นจึงอาจไม่ได้อยู่ที่การเลือกระหว่าง “ธรรมชาติ” หรือ “วัฒนธรรม” ว่าสิ่งใดควรได้รับการคุ้มครองมากกว่ากัน แต่อยู่ที่ว่าจะออกแบบกฎหมาย มาตรการ และแนวทางการจัดการอย่างไรให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสามารถดำเนินไปพร้อมกับการรักษาและสืบทอดวิถีทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

บทความนี้มุ่งประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร กฎหมาย งานวิชาการ และกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการคุ้มครองสัตว์ป่ากับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในกรณีกันตรึม รวมทั้งเสนอแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาและอภิปรายเชิงนโยบาย โดยไม่ได้มุ่งเสนอข้อสรุปทางกฎหมายต่อกรณีคดีใดคดีหนึ่ง

เครื่องดนตรีกันตรึม: ภูมิปัญญาช่างและการเปลี่ยนแปลง

“กันตรึม” เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สำคัญในพื้นที่อีสานใต้ โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ มีการสืบทอดและปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงมาอย่างต่อเนื่องตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา

วงดนตรีกันตรึมมีความผูกพันกับวิถีชีวิตและพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น พิธีรำแม่มด (เรือมมด) พิธีแต่งงาน และงานฉลองตามเทศกาลต่างๆ องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วงกันตรึมมีน้ำเสียงและท่วงทำนองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายและเครื่องตี ได้แก่ ซอกันตรึม (ตรัว) และกลองกันตรึม (สก็วล)

ในทางเครื่องดนตรีวิทยา (organology) การสร้างเครื่องดนตรีกันตรึมต้องอาศัยการเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมกับการกำเนิดและถ่ายทอดเสียง ตามแบบแผนการทำเครื่องดนตรีกันตรึมดั้งเดิมบางรูปแบบ หน้ากล่องเสียงของซอกันตรึมและหน้ากลองอาจขึงด้วยหนังสัตว์ เช่น หนังงูเหลือม หนังงูหลาม และหนังตะกวด (เกียรติพงศ์ เรืองเกษม, 2565) โดยคุณสมบัติของวัสดุ ความหนาและความตึงของหนัง ตลอดจนวิธีการขึ้นหน้าและฝีมือของช่าง ล้วนมีส่วนกำหนดลักษณะและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น

การแสดงกันตรึม โดยคณะ น้ำผึ้งเมืองสุรินทร์ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อ พ.ศ. 2550

ความแตกต่างนี้เองเป็นเสน่ห์ประการหนึ่งของเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เพราะเสียงของเครื่องดนตรีไม่ได้มีลักษณะเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกชิ้น หากมีความหลากหลายของน้ำเสียง อันเกิดจากทั้งคุณสมบัติของวัสดุ กระบวนการทำ และประสบการณ์ของช่างแต่ละคน ความหลากหลายของเสียงจึงไม่ใช่ความคลาดเคลื่อนของการผลิต แต่เป็นเอกลักษณ์ของงานหัตถกรรมและงานช่างที่อาศัยการปรับแต่งและความรู้จากประสบการณ์ด้วย

นอกจากการเลือกวัสดุแล้ว ขนาดและสัดส่วนของตัวเครื่องก็มีผลโดยตรงต่อระดับเสียงและลักษณะเสียงที่ได้ แหล่งข้อมูลบางแห่ง เช่น สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (ม.ป.ป.) แบ่งซอกันตรึมออกเป็น 3 ขนาด ตามระดับเสียงและการใช้งาน ได้แก่ “ตรัวจี้” ซอขนาดเล็กที่ให้เสียงค่อนข้างสูง “ตรัวเอก” ซอขนาดกลาง และ “ตรัวทม” ซอขนาดใหญ่ที่ให้เสียงทุ้มต่ำ

เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของการผลิต การจัดหาวัตถุดิบ และความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการกำกับทรัพยากร บทความนี้จึงเสนอแบ่งพัฒนาการโดยสังเขปออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงอาจมีความต่อเนื่องและซ้อนทับกัน ดังนี้

ช่วงที่ 1 ยุคการผลิตบนฐานวิถีชุมชน การทำเครื่องดนตรีกันตรึมในอดีตอาศัยวัสดุธรรมชาติและวัตถุดิบที่ช่างสามารถเข้าถึงได้จากท้องถิ่นหรือเครือข่ายในภูมิภาค การผลิตยังมีลักษณะเป็นงานช่างในระดับชุมชน เพื่อใช้ในการแสดงหรือจำหน่ายในวงจำกัด ดังเช่นกรณีของครูพูน สามสี ศิลปินกันตรึมอีสานใต้ และยังเป็นช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ทั้งซอกันตรึมและกลองกันตรึม สำหรับใช้เล่นเองและจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.; เกียรติพงศ์ เรืองเกษม, 2565; ยุทธนา ทองนำ และณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2561)

ช่วงที่ 2 ยุคการส่งเสริมวัฒนธรรมและการขยายตัวของการผลิต นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เมื่อหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและสถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทในการศึกษา อนุรักษ์ และถ่ายทอดกันตรึมมากขึ้น ทำให้การแสดงและการเรียนรู้กันตรึมจึงขยายออกจากบริบทของชุมชนเข้าสู่พื้นที่การศึกษา การแสดง และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่

หลากหลายขึ้น (สมจิตร กัลยาศิริ, 2524; วีณา วีสเพ็ญ, 2526; วรวิทย์ วราสินธ์ และเสาวภา พรสิริพงษ์, 2555)

ขณะเดียวกัน การจัดหาวัตถุดิบจากสัตว์ก็อยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายมากขึ้น โดยกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าและกฎกระทรวงที่ออกตามกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดสัตว์หลายชนิดที่เคยนำมาใช้เป็นวัสดุในการทำเครื่องดนตรี เช่น งูหลาม งูเหลือม และตะกวด ให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง การครอบครองซากสัตว์เหล่านี้เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบจึงต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด (พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, 2535; กฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546, 2546)

ช่วงที่ 3 ยุคข้อจำกัดทางกฎหมายที่ชัดเจนขึ้นและความท้าทายต่อการสืบทอด แม้ข้อจำกัดเกี่ยวกับสัตว์ป่าคุ้มครองจะมีมาก่อนหน้านี้แล้ว คือพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 แต่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ได้ปรับโครงสร้างการกำกับดูแล การครอบครอง และการค้าสัตว์ป่าและซากสัตว์ป่าให้มีความเข้มงวดและเป็นระบบมากขึ้น รวมทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับความผิดบางประเภทในระดับสูงขึ้น เมื่อวิธีจัดหาวัตถุดิบแบบเดิมของช่างบางส่วนไม่สอดคล้องกับระบบการอนุญาตและการตรวจสอบแหล่งที่มาตามกฎหมาย ความตึงเครียดระหว่างการสืบทอดงานช่างกับการคุ้มครองสัตว์ป่าจึงปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้น ดังกรณีที่เกิดขึ้นในจังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2569

กันตรึมและดนตรีไทยภายใต้กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับเดียวกัน

การจัดการทรัพยากรที่ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมของกันตรึม ไม่สามารถมองแยกขาดจากการจัดการวิถีวัฒนธรรมรูปแบบอื่น ๆ ในสังคมไทยได้ ในกรณีนี้ “ดนตรีไทย” จึงเป็นจุดเทียบเคียงสำคัญ เพื่อพิจารณาว่าการยอมรับ ส่งเสริม และกำกับดูแลของรัฐต่อดนตรีไทยมีความเหมือนหรือแตกต่างจากกันตรึมหรือไม่ อย่างไร

ดนตรีไทยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สาขาศิลปะการแสดง ในรูปแบบของ “วงปี่พาทย์” เมื่อ พ.ศ. 2553 และ “วงมโหรี” เมื่อ พ.ศ. 2556 โดยระบุพื้นที่ของผู้ปฏิบัติไว้ว่า “ทั่วประเทศ” ขณะที่ “กันตรึม” ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติเช่นกันใน พ.ศ. 2555 และระบุพื้นที่ของผู้ปฏิบัติไว้เฉพาะจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566)

แม้ดนตรีไทยและกันตรึมจะได้รับสถานะระดับชาติเหมือนกัน แต่เห็นได้ชัดว่าความแพร่หลายหรือการได้รับการสนับสนุนจากรัฐแตกต่างกัน การเรียนการสอนดนตรีไทยถูกบรรจุในหลักสูตรแกนกลาง ภายใต้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนทั้งการอ่านโน้ตไทย การฝึกเล่นดนตรีไทย และประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของวงดนตรีไทย (สำนักวิชาการและมาตรฐาน

การศึกษา, 2561) ในขณะที่กันตรึมได้รับการสอนผ่านโรงเรียนท้องถิ่นจำนวนไม่กี่โรงเรียนในรูปแบบของกิจกรรมเสริมในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ โดยงานสำรวจโรงเรียนในพื้นที่อีสานใต้เมื่อ พ.ศ. 2554 พบว่า มีโรงเรียนจำนวน 49 แห่ง ที่มีการสอนกันตรึม (จากทั้งหมด 193 แห่งที่ตอบแบบสอบถาม) (Pornsiripongse & Soplerk, 2011 cited in Denes, 2015)

วงกันตรึม ประกอบด้วย กลองกันตรึม ซอ ปี่เลา ขลุ่ย ฉิ่ง กรับ และฉาบ
ที่มา: Surin Cultural (2558), https://shorturl.at/VHD9D

วงมโหรีเครื่องเล็ก ประกอบด้วย ซอสามสาย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ ระนาดเอก ฆ้อง โทน-รำมะนา และฉิ่ง
ที่มา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.ป.ป.), https://archive.clib.psu.ac.th/online-exhibition/Mahori/page5.html

ในกรณีเดียวกัน ปรากฏการณ์จับกุมช่างซอกันตรึมที่มีซากสัตว์ป่าคุ้มครองเตรียมพร้อมไว้เป็นวัตถุดิบสำหรับการทำซอ อาจเกิดคำถามตามมาถึงการบังคับใช้กฎหมายกับเครื่องดนตรีประเภทอื่นที่ใช้วัสดุในการผลิตคล้ายคลึงกัน เช่น “ซอด้วง” มีการใช้หนังงูหรือหนังงูในกลุ่มไพธอน

ในการขึ้นหน้ากะโหลกซอ ที่บริเวณกะโหลกซอขึงด้วยหนังงูเหลือมเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้ได้เสียงคุณภาพดี (อรวรรณ บรรจงศิลป และคณะ, 2546 อ้างถึงใน ศสิตรา ธรรมรัตน์, 2565)

อย่างไรก็ตาม จากการสืบค้นข้อมูล ยังไม่พบประเด็นการจับกุมช่างผลิตซอด้วงบนสื่อสาธารณะ ทั้งที่ซอด้วงเป็นเครื่องดนตรีไทยที่พบได้ทั่วไปในกลุ่มนักดนตรีไทย นักสะสม ครูช่าง ตลอดจนสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ที่มีการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมดนตรีไทย ข้อสังเกตนี้ยังไม่เพียงพอที่จะสรุปว่ามีความแตกต่างในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ชวนให้ศึกษาต่อว่า ห่วงโซ่วัตถุดิบ การตรวจสอบแหล่งที่มา และการกำกับดูแลผู้ผลิตเครื่องดนตรีแต่ละประเภทดำเนินไปในลักษณะเดียวกันหรือไม่

ข้อสังเกตดังกล่าวเชื่อมโยงถึงการจัดวางทางวัฒนธรรมของกันตรึมและดนตรีไทยในความสัมพันธ์กับรัฐไทย แม้จะอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับเดียวกัน Alexandra Denes (2015) เสนอแนวคิดเรื่อง “กระบวนการทำให้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน” (folklorization) เพื่ออธิบายกระบวนการที่รัฐและสถาบันทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทในการคัดเลือก กำหนดรูปแบบ และนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลให้ความหมายและบริบทบางประการของวัฒนธรรมถูกปรับเปลี่ยนไปจากการปฏิบัติในชุมชนเดิม

ในกรณีกันตรึม Denes (2015) ชี้ให้เห็นว่า การทำให้กันตรึมมีสถานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอาจทำให้มิติบางประการที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนได้รับการนำเสนอน้อยลง ขณะเดียวกัน กันตรึมก็ถูกจัดวางให้สัมพันธ์กับอาณาเขตและกรอบความเป็นชาติของรัฐไทยมากขึ้น ซึ่ง Denes อธิบายผ่านแนวคิดกระบวนการขยายอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ (territorialization)

กรอบวิเคราะห์ของ Denes ชวนให้ผู้เขียนตั้งคำถามต่อไปว่า เมื่อมรดกที่มีสถานะและประวัติความสัมพันธ์กับรัฐแตกต่างกันอยู่ภายใต้กฎหมายทรัพยากรฉบับเดียวกัน กระบวนการกำกับดูแล การเข้าถึงกลไกสนับสนุน และการปรับตัวของผู้ปฏิบัติจะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันเพียงใด

กฎหมาย 3 ฉบับกับพื้นที่ทับซ้อนของการคุ้มครอง

นอกเหนือจากการพิจารณาสังคมและวัฒนธรรมแล้ว ประเด็นดังกล่าวอาจจำเป็นต้องพิจารณาจากกรอบกฎหมายไทย 3 ฉบับ ซึ่งมีวัตถุประสงค์และกลไกในการคุ้มครองที่แตกต่างกัน คือ การอนุรักษ์สัตว์ป่า การรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการคุ้มครองวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกันในกรณีการทำเครื่องดนตรีกันตรึม ทำให้เห็นทั้งจุดที่กฎหมายสามารถสนับสนุนกัน และประเด็นที่อาจเกิดข้อจำกัดหรือความไม่สอดคล้องกันในทางปฏิบัติ

(1) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพและยับยั้งการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย โดยกฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2567 ภายใต้ พ.ร.บ.ฉบับดังกล่าว กำหนดให้งูหลาม งูเหลือม ตะกวด และเหี้ย เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง

- มาตรา 17 ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากสัตว์ป่าดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาต หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 92
- มาตรา 29 ห้ามมิให้ผู้ใดค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากสัตว์ป่า หรือผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่าดังกล่าว หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 89

ในทางปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ การครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากสัตว์ป่าคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่เข้าเงื่อนไขยกเว้นที่กฎหมายกำหนด อาจเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 17 ทั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมมิได้เป็นข้อยกเว้นจากข้อห้ามดังกล่าวโดยอัตโนมัติ

(2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จัดทำขึ้นเพื่อรองรับการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ของ UNESCO โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวใน พ.ศ. 2559 กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีความสืบเนื่องและยั่งยืน และมีหลักการสำคัญหลายประการที่สอดคล้องกับกรอบการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาดังกล่าว

อย่างไรก็ดี พ.ร.บ. ฉบับนี้มุ่งเน้นกลไกด้านการสำรวจและขึ้นบัญชี การส่งเสริม การรักษา และการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ แม้จะมีกลไกในการส่งเสริมและรักษามรดกดังกล่าว แต่ไม่ได้กำหนดข้อยกเว้นจากกฎหมายอื่นสำหรับการปฏิบัติหรือการใช้วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนั้น หากการปฏิบัติหรือการใช้วัสดุนั้นอยู่ภายใต้ข้อห้ามหรือเงื่อนไขของกฎหมายอื่น ก็ยังต้องเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า นิยามของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ใกล้เคียงกับอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ การแสดงออก การ

ประพฤติปฏิบัติ หรือทักษะ ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งกรณีนี้ซอกันตรึมจึงอาจถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่เกิดจากองค์ความรู้และทักษะของช่าง และเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติและการถ่ายทอดดนตรีกันตรึมดำเนินต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมรักษาวัตถุหรือเครื่องมือที่สัมพันธ์กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยชุมชนผู้ปฏิบัติยังคงเป็นไปอย่างจำกัด โดยอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนภาครัฐและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลัก งานศึกษาบางชิ้นจึงตั้งข้อสังเกตว่ากระบวนการดังกล่าวอาจไปจำกัดบทบาทของชุมชนหรือกลุ่มผู้ปฏิบัติในการเสนอแนวทางจัดการมรดกของตน ทั้งด้านการพิจารณารายการมรดกเพื่อขึ้นทะเบียนและการกำหนดมาตรการส่งเสริมรักษาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน (พนิต มงคลธรรม รัตนะ, 2561) ประเด็นนี้ส่งผลโดยตรงต่อกรณีกันตรึมที่การส่งเสริมรักษาไม่ได้อยู่แค่การแสดงดนตรี แต่ยังรวมถึงองค์ความรู้และทักษะในการทำเครื่องดนตรี และการจัดการวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตซอที่ต้องคำนึงถึงบริบทของช่างท้องถิ่นด้วย

(3) พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 (2568) มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2568 ถือเป็นกฎหมายหมุดหมายใหม่ที่เข้ามาเติมมิติสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ตราขึ้นบนฐานของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะมาตรา 70 ซึ่งรับรองการส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตวัฒนธรรม และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ ควบคู่กับหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (ICERD) (United Nations, 1965) และปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (UNDRIP) (United Nations General Assembly, 2007) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิในการธำรงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

กฎหมายฉบับนี้ได้วางหลักการสำคัญที่รับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน 7 ประการ (ธิติยา จารุไพบูลย์พันธ์ และชญาดา จิรกิตติถาวร, 2569) โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกรณีช่างทำเครื่องดนตรีกันตรึม ดังนี้

- **สิทธิในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และการดำเนินวิถีชีวิต** คุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในการสืบทอด จัดการ และสร้างความเข้มแข็งทางภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยห้ามมิให้รัฐหรือหน่วยงานใดกระทำการบังคับให้ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม (ธิติยา จารุไพบูลย์พันธ์ และชญาดา จิรกิตติถาวร, 2569) อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิดังกล่าว

ไม่ได้เป็นสิทธิที่ปราศจากข้อจำกัด แต่ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ไม่เป็นอันตรายต่อความมั่นคง สุขภาพอนามัย และไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น (มาตรา 5) ในส่วนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มาตรา 9 กำหนดให้เป็นไปอย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน และการดำรงวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต้องไม่ทำลายสมดุลหรือเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ ขณะที่ในกรณีพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ มาตรา 38 และ 39 ยังกำหนดให้การใช้ประโยชน์เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น

- **เปลี่ยนไปสู่แนวทาง "การจัดการร่วม" (Co-management)** หมวด 5 ของ พ.ร.บ. เรื่องพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ เน้นย้ำการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชน สร้างกลไกที่เปิดให้รัฐ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดและบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์
- **กลไกสภาคุ้มครองชาติพันธุ์และฐานข้อมูลกลุ่มและชุมชนชาติพันธุ์** ตามหมวด 3 ของ พ.ร.บ. ได้กำหนดให้มี "สภาคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์แห่งประเทศไทย" เพื่อเป็นพื้นที่ให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีส่วนร่วมสะท้อนปัญหา เสนอแนวทางแก้ไข และให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ขณะเดียวกัน ตามหมวด 4 ของ พ.ร.บ. ยังจัดให้มีคณะอนุกรรมการจัดทำข้อมูลวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์เป็นผู้มีหน้าที่จัดทำข้อมูล โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ศมส.) รับผิดชอบงานธุรการและงานวิชาการของคณะอนุกรรมการ เพื่อจัดทำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต พื้นที่ทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม และการใช้ทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้เป็นหลักฐานประกอบการกำหนดนโยบายและการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางกฎหมายได้ (ธิติยา จารุไพบูลย์พันธ์ และชญาดา จิรกิตติถาวร, 2569)
- **กลไกเสนอปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง** มาตรา 17 (2) กำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์มีหน้าที่และอำนาจเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย กลไกดังกล่าวอาจเป็นช่องทางในการนำปัญหาที่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างการคุ้มครองวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องขึ้นมาพิจารณาในระดับนโยบาย อย่างไรก็ตาม บทบัญญัตินี้ไม่ได้ทำให้ข้อห้ามตามกฎหมายอื่นสิ้นผลลงโดยอัตโนมัติ การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากสัตว์ป่าคุ้มครองจึงยังต้องเป็นไป

ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จนกว่าจะมีการแก้ไขหรือกำหนดกลไกทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในกรณีการทำเครื่องดนตรีกันตรึม ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาอาจมีส่วนช่วยอธิบายว่า การใช้หนังสัตว์ในการทำซอหรือกลองมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาช่าง และการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนมาอย่างไร ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงอาจนำมาประกอบการพิจารณาร่วมกับหลักการอนุรักษ์สัตว์ป่าและข้อกำหนดทางกฎหมาย เพื่อให้เห็นทั้งบริบททางวัฒนธรรมและผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบด้าน

มิติการเปรียบเทียบ	พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562	พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559	พ.ร.บ. คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568
หน่วยงาน / กลไกหลัก	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย โดยมีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เช่น ตำรวจ ปทส. ร่วมดำเนินการในคดีที่เกี่ยวข้อง	คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ทำหน้าที่สำนักงานเลขานุการ	คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ , สภาคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์แห่งประเทศไทย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ซึ่งรับผิดชอบงานวิชาการและธุรการตามที่กฎหมายกำหนด
เจตนารมณ์หลัก	สงวน อนุรักษ์ คุ้มครองและฟื้นฟูสัตว์ป่า รวมทั้งควบคุมการล่า ครอบครอง ค้า นำเข้า และส่งออกสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่า	ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ให้มีการสืบทอดและลดความเสี่ยงต่อการสูญหายหรือได้รับความเสียหาย	คุ้มครองสิทธิและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ให้สามารถดำรงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภาษา ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาและทรัพยากร
ลักษณะของมาตรการ	เป็นกฎหมายเชิงควบคุม มีทั้งระบบห้าม การอนุญาต และบทกำหนดโทษทางอาญา เช่น การครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากโดยมิชอบมีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกิน 500,000	เน้นการสำรวจ ขึ้นบัญชี ส่งเสริม ฟื้นฟู และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมถึงมาตรการให้ระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่	เน้นการรับรองและคุ้มครองสิทธิ การป้องกันการเลือกปฏิบัติ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การจัดทำข้อมูลวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ และการกำหนดพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์

มิติการเปรียบเทียบ	พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562	พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559	พ.ร.บ. คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568
	บาท ส่วนการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากโดยมิชอบอาจมีโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี ปรับไม่เกิน 1 ล้านบาท	มรดกภูมิปัญญาที่ขึ้นบัญชีไว้	
กรณีงานช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน	หากวัสดุที่นำมาใช้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่า การครอบครองการได้มา หรือการค้า ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขและข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนด มิเช่นนั้นอาจมีความรับผิดทางอาญา	ช่วยรับรองคุณค่าและความสำคัญขององค์ความรู้ ทักษะ และกระบวนการทำเครื่องดนตรีในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ แต่ไม่ได้เป็นข้อยกเว้นจากกฎหมายว่าด้วยสัตว์ป่าหรือกฎหมายอื่น	เปิดช่องให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการใช้ทรัพยากรตามวัฒนธรรมถูกนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาเชิงนโยบายและการแก้ไขปัญหาร่วมกับรัฐ แต่ไม่ได้ทำให้การกระทำที่ขัดต่อกฎหมายอื่นกลายเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายโดยอัตโนมัติ
ผลกระทบต่อช่างดนตรีพื้นบ้าน/ชาติพันธุ์	หากใช้ซากหรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าคุ้มครอง การครอบครองหรือการค้าต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้นอาจมีความรับผิดทางอาญา	มิได้เป็นข้อยกเว้นให้แก่ช่างฝีมือจากความรับผิดตามกฎหมายอื่นได้โดยอัตโนมัติ	เป็นฐานสิทธิเรียกร้องเชิงนโยบาย นำปัญหาเข้าสู่สภาคุ้มครองชาติพันธุ์และกลไกจัดการร่วม
กลไกการรับรอง / การแก้ไขปัญหา	ใช้ระบบใบอนุญาต หลักฐานการได้มา การเพาะพันธุ์หรือแหล่งที่มาที่ชอบด้วยกฎหมายตามประเภทของสัตว์และกิจกรรมที่กฎหมายกำหนด	มีระบบสำรวจและขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมทั้งมาตรการส่งเสริม รักษา ฟื้นฟู และระงับการกระทำที่อาจสร้างความเสียหายต่อมรดกที่ขึ้นบัญชี	มีสภาคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดทำข้อมูลวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์เพื่อใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและพิสูจน์ข้อเท็จจริง ตลอดจนกลไกพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาร่วมกับหน่วยงานรัฐ

มิติการเปรียบเทียบ	พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562	พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559	พ.ร.บ. คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568
ข้อจำกัดเมื่อใช้กับกรณีความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมกับทรัพยากรธรรมชาติ	เกณฑ์ตามกฎหมายมุ่งพิจารณาสถานะของสัตว์ แหล่งที่มา การครอบครอง และการค้าเป็นสำคัญ โดยไม่ได้กำหนดคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมเป็นข้อยกเว้นโดยตรง	สามารถรับรองและส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาได้ แต่ไม่มีบทบัญญัติที่ยกเว้นข้อห้ามตามกฎหมายสัตว์ป่า	ช่วยสร้างพื้นที่และกระบวนการสำหรับพิจารณาวิถีวัฒนธรรมร่วมกับการจัดการทรัพยากร แต่การดำเนินการยังต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรณีตัวอย่างจากต่างประเทศ

ความตึงเครียดระหว่างการใช้วัสดุจากสัตว์ป่าในเครื่องดนตรีพื้นบ้านกับการคุ้มครองสัตว์ป่าและข้อกำหนดด้านการค้าระหว่างประเทศ ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทย หลายประเทศต้องเผชิญกับประเด็นดังกล่าว และมีทั้งการพัฒนากลไกกำกับแหล่งที่มาของวัตถุดิบ ตลอดจนการคิดค้นวัสดุและรูปแบบเครื่องดนตรีทางเลือก ยกตัวอย่าง

(1) เครื่องดนตรีเอ้อหู (Erhu) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

เอ้อหูเป็นเครื่องสายดั้งเดิมของจีนที่ตามกรรมวิธีแบบดั้งเดิมใช้หนังงูในวงศ์ไพธอน (python skin) ขึงบริเวณด้านหน้าของกล่องเสียง โดยคุณสมบัติ ความหนา และลักษณะของหนังมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของเสียงที่เกิดขึ้น

ซอเอ้อหู (Erhu)
ที่มา: Chen (2015), https://kingedwardsmusic.com/2015/04/22/the-erhu-2/ ;
AFP (2005), https://www.taipeitimes.com/News/feat/archives/2005/09/13/2003271531

อย่างไรก็ตาม ความต้องการหนังงูสำหรับการผลิตเครื่องดนตรี รวมทั้งปัญหาการค้าหนังงูที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้จีนต้องพัฒนากลไกควบคุมแหล่งที่มาของวัตถุดิบมากขึ้น ในปี ค.ศ. 2005 สำนักข่าว AFP รายงานว่า TRAFFIC East Asia และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมได้ทำงานร่วมกับ State Forestry Administration ของจีนเพื่อพัฒนาระบบรับรองระหว่างผู้จำหน่ายหนังงูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับโรงงานผลิตเครื่องดนตรีในจีน (Agence France-Presse, 2005)

"ระบบรับรองแหล่งที่มา" (Certification System) รายงานดังกล่าวระบุว่า กฎระเบียบที่มีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2005 กำหนดให้เอ้อหูมีเอกสารรับรองจาก State Forestry Administration เพื่อยืนยันว่าหนังงูที่ใช้มาจากงูเพาะเลี้ยง ไม่ใช่งูที่จับจากธรรมชาติ ขณะที่การนำเอ้อหูออกนอกประเทศในเชิงพาณิชย์ต้องมีเอกสารการส่งออกเพิ่มเติมด้วย ขณะที่โฆษกของ China Musical Instrument Association ให้ข้อมูลในขณะนั้นว่า ผู้ผลิตเครื่องดนตรีโดยทั่วไป

ให้การสนับสนุนนโยบายดังกล่าว เนื่องจากช่วยสร้างความชัดเจนด้านที่มาของหนังงูและความถูกต้องตามกฎหมายของการผลิต (Agence France-Presse, 2005)

กลไกดังกล่าวควรพิจารณาแยกจากระบบของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) กล่าวคือ ระบบรับรองของจีนเป็นมาตรการภายในประเทศที่ใช้กำกับแหล่งที่มาของหนังงูและผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรี ขณะที่ CITES เป็นกรอบกำกับการค้าระหว่างประเทศของชนิดพันธุ์ที่อยู่ในบัญชีของอนุสัญญา งูในวงศ์ไพธอนหลายชนิดที่เกี่ยวข้องกับการค้าหนัง เช่น งูเหลือม (*Malayopython reticulatus*) และงูหลามพม่า (*Python bivittatus*) อยู่ใน Appendix II การค้าระหว่างประเทศของตัวอย่างหรือผลิตภัณฑ์จากชนิดพันธุ์ดังกล่าวจึงต้องดำเนินการตามระบบใบอนุญาตของ CITES

สำหรับการนำเครื่องดนตรีที่มีส่วนประกอบจากชนิดพันธุ์ในบัญชี CITES เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อการแสดงหรือวัตถุประสงค์ที่มิใช่การค้า CITES ยังได้กำหนดกลไก Musical Instrument Certificate ตาม Resolution Conf. 16.8 (Rev. CoP17) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีข้ามแดนซ้ำ ๆ ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด

“การพัฒนาวัสดุทดแทน” (Alternative Materials) นอกจากการควบคุมแหล่งที่มาของหนังงูแล้ว ในจีนยังปรากฏความพยายามคิดค้นวัสดุอื่นเพื่อใช้แทนหนังงูในเครื่องดนตรี ตัวอย่างเช่น สิทธิบัตรโครงสร้างหนังเทียมจากแผ่นโพลีเอสเตอร์สำหรับใช้แทนหนังงูไพธอนในเครื่องดนตรี การใช้หนังปลาเป็นหน้ากล่องเสียงของเอ้อหู และการผลิตหน้ากล่องเสียงเอ้อหูด้วยเทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติโดยใช้วัสดุ เช่น PLA (李培俊, 2003; 伊长军, 2003; 黎志文 และคณะ, 2020)

อย่างไรก็ตาม หลักฐานจากสิทธิบัตรเหล่านี้ควรใช้เพื่อแสดงว่ามีการคิดค้นและพัฒนาทางเลือกด้านวัสดุ เท่านั้น ยังไม่เพียงพอที่จะสรุปว่าวัสดุเหล่านี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในหมู่ผู้ผลิตและนักดนตรี หรือเป็นนโยบายที่รัฐบาลจีนส่งเสริมโดยตรง

(2) เครื่องดนตรีซันชิน (Sanshin) จังหวัดโอกินาวะ ประเทศญี่ปุ่น

ซันชินเป็นเครื่องดนตรีสามสายที่สำคัญของวัฒนธรรมดนตรีโอกินาวะ โดยรูปแบบดั้งเดิมใช้หนังงูในกลุ่มไพธอน (python skin) ขึงบนกล่องเสียง งูกลุ่มดังกล่าวมิใช่สัตว์พื้นถิ่นของโอกินาวะ และมีประวัติการนำเข้าหนังจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Dani, 2013; Okinawa Prefecture, 2024)

ซันชิน (Sanshin)
ที่มา: Oki Social (2025). https://www.gov-online.go.jp/hlj/en/september_2025/september_2025-05.html ; The National Theatre Okinawa, reproduced in Morohashi (2025). https://www.okisocial.com/practical-information/okinawa-sanshin/

อย่างไรก็ตาม ในงานผลิตและตลาดซันชินปัจจุบัน ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายบางรายเสนอวัสดุและโครงสร้างทางเลือกหลายรูปแบบ นอกเหนือจากการขึงด้วยหนังงูแท้ ได้แก่ หนังเทียม (artificial skin) ซึ่งใช้วัสดุสังเคราะห์แทนหนังงู และการขึงแบบเสริมความแข็งแรง (reinforced or double-layer skin) ซึ่งใช้หนังงูแท้ร่วมกับวัสดุสังเคราะห์ที่เป็นชั้นรองรับ เพื่อเพิ่มความคงทนของหน้าซันชิน (ASOVIVA, n.d.-a; Marutaka Music, n.d.)

นอกจากนี้ ยังมีการผลิต ซันชินหน้าไม้ (Wood Sanshin/New Wood Sanshin) ซึ่งใช้โครงสร้างกล่องเสียงแบบกรุแผ่นไม้ แทนการขึงบนผิวกล่องเสียงด้วยหนังสัตว์ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของเครื่องดนตรีสามารถปรับเปลี่ยนวัสดุและโครงสร้างได้ โดยยังคงลักษณะพื้นฐานของซันชินไว้ (ASOVIVA, n.d.-b)

ทางเลือกเหล่านี้มิได้หมายความว่าหนังงูแท้หมดความสำคัญในการทำซันชิน แต่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของงานช่างและตลาดเครื่องดนตรีให้เหมาะกับเงื่อนไขด้านการใช้งาน ความคงทน ราคา และการเข้าถึงวัตถุดิบ

ขณะเดียวกัน การใช้วัสดุที่ไม่มีส่วนประกอบจากหนังงูยังอาจลดภาระด้านเอกสารในการนำเครื่องดนตรีข้ามพรมแดน เพราะงูในวงศ์ไพธอนหลายชนิดอยู่ภายใต้บัญชี CITES ตัวอย่างเช่น งูเหลือม (*Malayopython reticulatus*) อยู่ใน Appendix II และการค้าระหว่างประเทศของตัวอย่างหรือผลิตภัณฑ์จากชนิดพันธุ์ดังกล่าวอยู่ภายใต้ระบบใบอนุญาตของอนุสัญญา ขณะที่การนำเครื่องดนตรีที่มีส่วนประกอบจากชนิดพันธุ์ในบัญชี CITES เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อการแสดงหรือวัตถุประสงค์ที่มิใช่การค้า อาจอยู่ภายใต้กระบวนการสำหรับ Musical Instrument Certificate ตามเงื่อนไขของ CITES

ข้อเสนอแนวทางที่อาจเป็นไปได้

ข้อเสนอต่อไปนี้เป็นแนวทางเบื้องต้นเพื่อชวนให้พิจารณาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงการคุ้มครองสัตว์ป่ากับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในกรณีศึกษาของกันตรึม ทั้งนี้ การนำไปใช้จริงจำเป็นต้องพิจารณาฐานกฎหมาย ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่างทำเครื่องดนตรี นักดนตรี และชุมชนผู้ปฏิบัติ

(1) มาตรการระยะสั้น เพื่อจัดการปัญหาการครอบครองวัตถุดิบเดิมและลดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย

- **สำรวจการใช้วัสดุจากสัตว์ในเครื่องดนตรีของไทยในภาพรวม** (ไม่จำกัดเฉพาะเครื่องดนตรีกันตรึม) โดยสำรวจชนิดของวัสดุ แหล่งที่มา รูปแบบการจัดหาและการค้า การครอบครอง ตลอดจนเงื่อนไขและข้อจำกัดตามกฎหมาย เพื่อให้เห็นขอบเขตของปัญหาและใช้เป็นฐานสำหรับกำหนดแนวทางกำกับดูแลที่ชัดเจนและสอดคล้องกันสำหรับผู้ผลิตเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ
- **สำรวจและขึ้นทะเบียนช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านและวัตถุดิบที่มีอยู่เดิม** โดยกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรจัดทำฐานข้อมูลช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านและขึ้นทะเบียนวัตถุดิบซากสัตว์ป่าที่มีอยู่ในครอบครองปัจจุบัน
- **ศึกษากลไกการแจ้งครอบครองหรือระยะผ่อนผัน** ศึกษาความเป็นไปได้ของมาตรการแจ้งครอบครองหรือช่วงผ่อนผันสำหรับวัตถุดิบที่มีอยู่เดิม โดยกำหนดหลักเกณฑ์ แหล่งที่มา และระยะเวลาอย่างชัดเจน ทั้งนี้ หากกฎหมายปัจจุบันไม่มี

ฐานอำนาจรองรับ จำเป็นต้องพิจารณาการแก้ไขกฎหมายหรือกำหนดกลไกทางกฎหมายที่เหมาะสม

- **พิจารณาบริบทและพฤติการณ์ของการกระทำ** ผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้มีอำนาจในกระบวนการยุติธรรมอาจพิจารณาบริบท วัตถุประสงค์ และพฤติการณ์ของการครอบครองซากสัตว์ป่า รวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประกอบการใช้ดุลพินิจในส่วนที่กฎหมายเปิดช่อง เพื่อให้การพิจารณาคำนึงถึงข้อเท็จจริงและบริบทของแต่ละกรณีอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าวัตถุประสงค์ในการครอบครองเพื่อการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะทำให้การครอบครองดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายโดยอัตโนมัติ

(2) มาตรการระยะกลาง เพื่อการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานวัตถุดิบวัฒนธรรม

- **พัฒนากลไกคลังวัตถุดิบเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม (Cultural Material Bank)** อาจพิจารณาเทียบเคียงในเชิงหลักการกับแนวทางการจัดการไม้จันทน์หอมสำหรับจัดสร้างพระโกศจันทน์และพระหีบจันทน์ ซึ่งหน่วยงานรัฐเป็นผู้สำรวจ คัดเลือก และควบคุมการนำไม้จันทน์หอมที่ยืนต้นตายตามธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์มาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ในทำนองเดียวกัน อาจศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนากลไกสำหรับจัดการซากสัตว์ป่าบางประเภทที่ตกเป็นของแผ่นดิน หรือได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ซากสัตว์ที่เสียชีวิตตามธรรมชาติภายใต้การดูแลของหน่วยงานรัฐ โดยกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องชนิด แหล่งที่มา การตรวจสอบย้อนกลับ ผู้มีสิทธิรับ และวัตถุประสงค์การใช้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถนำทรัพยากรบางส่วนมาใช้ในการสืบทอดงานช่างและเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้ โดยไม่สร้างแรงจูงใจต่อการล่าหรือการค้าสัตว์ป่าจากธรรมชาติ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องศึกษาความสอดคล้องกับกฎหมายและระเบียบว่าด้วยการจัดการซากสัตว์ป่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
- **สนับสนุนแหล่งวัตถุดิบจากการเพาะพันธุ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย** ส่งเสริมการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิดที่กฎหมายอนุญาตให้เพาะพันธุ์และค้าได้ เพื่อเป็นทางเลือกของวัตถุดิบสำหรับการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดชนิดสัตว์ การอนุญาตเพาะพันธุ์และค้า ตลอดจนระบบทำเครื่องหมายหรือเอกสารกำกับที่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้ กระทรวงพาณิชย์อาจเข้ามาสนับสนุนด้านการพัฒนาธุรกิจการสร้างตลาด และการยกระดับผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่มีแหล่งที่มาถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อสร้างห่วงโซ่วัตถุดิบที่ตรวจสอบได้และลดแรงกดดันต่อสัตว์ป่าในธรรมชาติ

(3) มาตรการระยะยาว เพื่อการพัฒนานวัตกรรมวัสดุศาสตร์และการปรับตัวทางวัฒนธรรม

- **พัฒนานวัตกรรมหนังสังเคราะห์เพื่อเครื่องดนตรีพื้นบ้าน** โดยอาศัยสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะที่อยู่ในพื้นที่ ในกรณีของพื้นที่อีสานใต้ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฯลฯ อาจก้าวเข้ามามีบทบาทในการวิจัยและพัฒนาวัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุทางเลือกที่ผลิตจากวัตถุดิบชีวภาพ (bio-based materials) ที่มีคุณสมบัติด้านความยืดหยุ่นและการถ่ายทอดเสียงใกล้เคียงกับหนังสัตว์
- **ปรับเปลี่ยนค่านิยมและสร้างการยอมรับต่อวัสดุทางเลือก** ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษา วงดนตรีกันตรึมร่วมสมัย และเยาวชนรุ่นใหม่ ทดลองและพัฒนาเครื่องดนตรีกันตรึมที่ใช้วัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุทดแทนที่เหมาะสม เพื่อลดการพึ่งพาวัตถุดิบจากสัตว์ป่า และลดแรงกดดันต่อสัตว์ในธรรมชาติ ขณะเดียวกัน การใช้วัสดุที่ไม่อยู่ภายใต้บัญชีควบคุมของอนุสัญญา CITES ยังอาจช่วยลดข้อจำกัดด้านเอกสารและการอนุญาตเมื่อนำเครื่องดนตรีเดินทางไปแสดงหรือเผยแพร่ในต่างประเทศ เนื่องจากเครื่องดนตรีที่มีส่วนประกอบจากชนิดพันธุ์ภายใต้ CITES อาจอยู่ภายใต้ระบบใบอนุญาตหรือใบรับรองสำหรับการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน (CITES, 2016)

บทสรุป

กรณีการจับกุมช่างทำเครื่องดนตรีกันตรึมที่จังหวัดสุรินทร์ ทำให้เห็นปัญหาที่ซ้อนกันอยู่ระหว่างการคุ้มครองสัตว์ป่ากับการรักษาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมถึงชวนให้ตั้งคำถามต่อมุมมองและมาตรการของรัฐที่มีต่อชุมชนและกลุ่มวัฒนธรรมที่มีสถานะและบริบทแตกต่างกัน

ในทางปฏิบัติ วัฒนธรรมกับการคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ควรถูกมองว่าต้องเลือกด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะทำให้อย่างไรให้การบูรณาการความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนท้องถิ่นเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบาย พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 อาจเป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้ปัญหาลักษณะนี้ถูกนำมาพิจารณาในมิติที่กว้างขึ้น ไม่ว่าจะผ่านกลไกของสภาคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ หรือแนวทางการจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน เพื่อให้ข้อเท็จจริงเรื่องวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และการใช้ทรัพยากรถูกนำมาพิจารณาควบคู่กับข้อกฎหมาย

การแก้ปัญหาจึงไม่สามารถพึ่งพากฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งได้ แต่จำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการคุ้มครองสัตว์ป่า การรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนผู้ปฏิบัติ และการคุ้มครองวิถีชีวิตของกลุ่ม

ชาติพันธุ์ เพื่อหาแนวทางที่ทำให้การทำเครื่องดนตรีกันตรึม รวมถึงมรดกภูมิปัญญาอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน สามารถสืบทอดต่อไปได้ ควบคู่ไปกับเป้าหมายด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า

การสืบทอดเครื่องดนตรีกันตรึม ไม่ได้หมายถึงการรักษารูปทรงหรือวัสดุแบบเดิมไว้เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการรักษาความรู้และทักษะของช่างในการเลือกวัสดุ การขึ้นหน้า การปรับแต่ง และการสร้างคุณลักษณะของเสียง เครื่องดนตรีที่ทำด้วยมือแต่ละชิ้นอาจมีน้ำเสียงแตกต่างกันตามวัสดุ วิธีการทำ และประสบการณ์ของช่าง ความหลากหลายของเสียงดังกล่าวจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของเสน่ห์และภูมิปัญญาที่ควรคำนึงถึงควบคู่ไปกับการพัฒนาวัสดุหรือวิธีการผลิตรูปแบบใหม่

ท้ายที่สุด กรณีตัวอย่างจากจีนและญี่ปุ่นดังที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การสืบทอดวัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องหมายถึงการรักษารูปแบบเดิมไว้ทุกประการ การปรับเปลี่ยนวัสดุ วิธีการผลิต หรือระบบจัดหาวัตถุดิบ อาจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสืบทอดได้เช่นกัน หากการปรับเปลี่ยนนั้นยังสามารถรักษาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะและความหลากหลายของเสียงตลอดจนความหมายทางวัฒนธรรมที่สำคัญไว้ พร้อมกับคำนึงถึงการอนุรักษ์สัตว์ป่าและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

……

เรียบเรียงโดย

ทนงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล ฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ

พมิรา รักษ์อรศิลป์ ฝ่ายสื่อสารสังคมและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

บรรณานุกรมภาษาไทย

กฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546. (2546, 1 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 120* (74 ก), 58–115.

กฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2567. (2567, 24 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา, 141*(58 ก), 34–35.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566). *คู่มือดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. https://ich-thailand.org/api/v1/uploads/unsorted/20240610155157_khuumuue-dameninngaantaamphraraachbayyatisngesrimaelaraksaamrdkphuumipayyaathaangwathnthrrm-ph.s.-2559.pdf

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2569, 9 กันยายน). “สุชาติ” สั่งลุยปราบค้าสัตว์ป่า! กรมอุทยานฯ สนธิกำลังบุกตรวจแหล่งผลิตเครื่องดนตรี จ.สุรินทร์ พบซากสัตว์ป่าคุ้มครอง–ผลิตภัณฑ์ 84 รายการ ดำเนินคดีครอบครองและค้าโดยไม่ได้รับอนุญาต. *ข่าวกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช*.

เกียรติพงศ์ เรืองเกษม. (2565). *ภูมิปัญญาตรัวกันตรึม ตำบลคอโด อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์*. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. https://cac.kku.ac.th/บทความ-ภูมิปัญญาตรัวกั/

เดลินิวส์. (2569, 11 กันยายน). *ดราม่า! จับช่างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ยึดซากงูหลามทำซอกันตรึม วอนรัฐหาจุดสมดุลกฎหมายกับภูมิปัญญา*. https://www.dailynews.co.th/news/6181137/

ธิติยา จารุไพบูลย์พันธ์ และชญาดา จิรกิตติถาวร. (2569, 20 สิงหาคม). *1 ปี พ.ร.บ.ชาติพันธุ์ สู่การขับเคลื่อนสิทธิที่ยังต้องไปต่อ*. Policy Watch. https://policywatch.thaipbs.or.th/article/life-363

พนิต มงคลธรรม รัตนะ. (2561). กฎหมายส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: การพัฒนาและอุปสรรคของประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 9*(1), 69–102.

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568. (2568, 18 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา, 142*(61 ก), 1–20.

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535. (2535, 28 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา, 109*(15), 1–27.

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562. (2562, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 136*(71 ก), 104–144.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559, 1 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 133*(19 ก), 1–9.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (ม.ป.ป.). *มโหรี*. https://archive.clib.psu.ac.th/online-exhibition/Mahori/page5.html

ยุทธนา ทองนำ และณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2561). กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 19*(2), 20–32. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/129881

วีณา วีสเพ็ญ. (2526). *กันตรึม*. คณะกรรมการโครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ.

วรวิทย์ วราสินธ์ และเสาวภา พรสิริพงษ์. (2555). การเปลี่ยนผ่านบทบาทหน้าที่ดนตรีกันตรึม: จากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่ดนตรีพาณิชย์. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 31*(1), 79–107. https://repository.li.mahidol.ac.th/handle/123456789/55428

ศสิตรา ธรรมรัตน์. (2565). *กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของเรือตรีชัยนรินทร์ แถมมีทรัพย์ (ช่างนาคร)* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations. https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2022.567

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (ม.ป.ป.). *พูน สามสี (สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้)*. https://cac.kku.ac.th/พูน-สามสี-สาขาศิลปะการแ/

สมจิตร กัลยาศิริ. (2524). *การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมือง ของจังหวัดสุรินทร์* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. คลังปัญญาจุฬาฯ. https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1981.213

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (TK Park). (ม.ป.ป.). *ซอกันตรึม*. https://tkapp.tkpark.or.th/stocks/content/developer1/thaimusic/80_sawguntrum/web/detail.html

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. https://academic.obec.go.th/web/news/view/75

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *ตัวอย่างข้อมูล: กันตรึม*. กรมศิลปากร. https://www.finearts.go.th/literatureandhistory/view/10585-ตัวอย่างข้อมูล---กันตรึม

องค์การสหประชาชาติ. (2508). *อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: ICERD)*. *United Nations Treaty Series, 660*, 195.

อมรินทร์ทีวี. (2569, 10 กันยายน). *ดรามา! บุกจับช่างทำซอกันตรึม คนสุรินทร์จวกยับ มันคือการอนุรักษ์ศิลปะ*. https://www.amarintv.com/news/social/557156

อมรินทร์ทีวี. (2569, 11 กันยายน). *"น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์" วอนหาจุดสมดุล หลังช่างทำซอกันตรึมโดนจับ*. https://www.amarintv.com/news/social/557305

เอกพงษ์ สารน้อย, สุขสมัย สุทธิบดี, อุทัย อาทิเวช, และวริยา ล้ำเลิศ. (2561). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. *วารสารรามคำแหง ฉบับบัณฑิตวิทยาลัย, 1*(3), 41–52. http://www.rujogs.ru.ac.th/Journals/ClickLink/32

Surin Cultural. (2558, 19 กุมภาพันธ์). *มาฟัง "กันตรึม" กันเถอะ*. https://shorturl.at/VHD9D

References in English

Agence France-Presse. (2005, September 13). Erhus sing as snakes gently weep. *Taipei Times*, p. 16. https://www.taipeitimes.com/News/feat/archives/2005/09/13/2003271531

ASOVIVA. (n.d.-a). *強化張り三線* [Reinforced-skin sanshin]. Retrieved September 24, 2026, from https://www.asobi-sanshin.com/select_kyouka.html

ASOVIVA. (n.d.-b). *ウッド三線* [Wood sanshin]. Retrieved September 24, 2026, from https://www.asobi-sanshin.com/wood_index.html

Chen, Z. (2015, April 22). *The erhu*. King Edward's Music. https://kingedwardsmusic.com/2015/04/22/the-erhu-2/

CITES. (2016). *Resolution Conf. 16.8 (Rev. CoP17): Frequent cross-border non-commercial movements of musical instruments*. https://cites.org/sites/default/files/documents/COP/19/resolution/E-Res-16-08-R17.pdf

CITES. (2022). *Reticulated python harvest and trade in Indonesia: CITES & livelihoods case study*. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/Livelihoods/case_studies/2022/CITES_%26_livelihoods_fact_sheet_Python_Indonesia.pdf

Dani, A. (2013). Establishing conservation in an unconventional venue in Okinawa. *Objects Specialty Group Postprints, 20*, 16–31. https://resources.culturalheritage.org/wp-content/uploads/sites/8/2015/03/osg020-02.pdf

Denes, A. (2015). Folklorizing Northern Khmer identity in Thailand: Intangible cultural heritage and the production of "good culture." *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia, 30*(1), 1–34. https://doi.org/10.1355/sj30-1a

General Administration of Customs of the People's Republic of China. (2020, December 31). *Shenzhen Customs seizes python-skin erhu in outbound post*. http://english.customs.gov.cn/statics/99a830e1-0144-44c4-a8df-336700c54199.html

Koizumi Gakki. (n.d.). *沖縄三線 人工皮 / Okinawan Sanshin (Artificial Leather Skin) 三線の爪、替え弦、ソフトケースセット* [Product page]. Retrieved September 15, 2026, from https://www.koizumigakki.com/?pid=27017153

Lim, A. (2025, May 9). *Live! Session #7—Synthetic skin erhu vs. python skin erhu and more! ft. Ruijun*. Eason Music School. https://www.easonmusicschool.com/live-session-7-synthetic-skin-erhu-vs-python-skin-erhu-and-more-ft-ruijun/

Marutaka Music. (n.d.). *沖縄三線* [Okinawan sanshin]. Marutaka Music. Retrieved September 24, 2026, from https://marutaka-music.sakura.ne.jp/sansin.htm

Morohashi, K. (2025, September). The sanshin, Okinawa's traditional instrument, and the classical performing art, Kumiodori: Resonating to create sound culture. *HIGHLIGHTING Japan, 207*. Public Relations Office, Government of Japan. https://www.gov-online.go.jp/hlj/en/september_2025/september_2025-05.html

Oki Social. (2025, February 27). *Celebrate Sanshin Day: The soulful sound of Okinawa (and a good excuse to party)*. https://www.okisocial.com/practical-information/okinawa-sanshin/

Okinawa Prefecture. (2024, January 11). *沖縄の音楽* [Music of Okinawa]. Okinawa Prefecture. https://www.pref.okinawa.jp/kyoiku/kodomo/1002688/1002693.html

Pornsiripongse, S., & Soplerk, A. (2011). Kantrum: The status of folk music education within the Thai Khmer cultural zone. *Mon-Khmer Studies Journal, Special Issue No. 3*, 81–88.

TanSungWahAdmin. (2016, August 16). *The differences between python and synthetic erhu skins*. Eason Music School. https://www.easonmusicschool.com/the-differences-between-python-and-synthetic-erhu-skins/

Taobao World. (n.d.). *CITES compliance and packaging for python skin erhu*. Retrieved September 15, 2026, from https://world.taobao.com/lang/en-us/shopping-guide/2030023728628236288.htm

The Active. (2568, 19 กันยายน). *กฎหมายชาติพันธุ์ บังคับใช้แล้ว (19 ก.ย. 68) I ตรงประเด็น* [วิดีโอ]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=lQnTZB1R24M

Tnews. (2569, 11 กันยายน). *บุกจับช่างซอกันตรึม ยึดซากสัตว์ป่าคุ้มครอง หวั่นกระทบวัฒนธรรม*. https://www.tnews.co.th/social/social-news/659151

UNESCO. (n.d.). *Thailand: Conventions ratified by Thailand*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://www.unesco.org/en/countries/th/conventions

United Nations. (1965). *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. *United Nations Treaty Series, 660*, 195.

United Nations General Assembly. (2007, September 13). *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. Resolution 61/295 (A/RES/61/295).

Wikipedia contributors. (n.d.). *Sanshin*. In *Wikipedia*. Retrieved September 15, 2026, from https://en.wikipedia.org/wiki/Sanshin

李培俊. (2003). ***一种替代****乐器用蟒蛇皮的人造皮结构* [Artificial skin structure for replacing python skin in musical instruments] (Chinese Utility Model No. CN2533542Y). Google Patents. https://patents.google.com/patent/CN2533542Y/zh

伊长军. (2003). *Fish-skin erhu* (Chinese Patent application publication CN1438624A). Google Patents. https://patents.google.com/patent/CN1438624A/en

黎志文, **黎**汉明, **李灏霖**, & **庾艾盈**. (2020). *The production method of erhu based on 3D printing and the production method of piano skin* (Chinese application publication CN112150988A). Google Patents. https://patents.google.com/patent/CN112150988A/zh